

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Кафедра фізичного виховання і спортивної медицини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Г.В.О. першого проректора з науково-педагогічної роботи

доц. П.І. Солопінко

2022 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

дисципліни за вибором

«Мануальна терапія»

(назва навчальної дисципліни)

підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 22 «Охорона здоров'я»
спеціальності 228 «Педіатрія»

Обговорено та ухвалено
на методичному засіданні кафедри
фзз. вихованн і спорт. медицини
Протокол № 15
від "19" *квітня* 2022 р.
Завідувач кафедри
[Signature]

Затверджено
профільною методичною комісією
з гуманітарних дисциплін
Протокол № 2
від "05" 05 2022 р.
Голова профільної методичної
комісії
[Signature]

Львів - 2022

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: к.мед.н., доцент Магльована Г.М., під загальною редакцією завідувача кафедри фізичного виховання та спортивної медицини к.біол.н., доцента Кунинець О.Б.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Дутка Роман
Ярославович

д.мед.н., професор, завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини №1 Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Бичков Микола
Анатолійович

д.мед.н., професор, професор кафедри терапії №1 і медичної діагностики львівського національного медичного університету імені данила Галицького

ВСТУП

Робоча навчальна програма вибіркової дисципліни

ВБ 1.53 «Мануальна терапія»

складена відповідно до Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт) другого (магістерського) рівня

галузі знань 22 «Охорона Здоров'я»

спеціальності 228 «Педіатрія»

освітньої програми магістр медицини

Опис навчальної дисципліни (анотація). Мануальна терапія як навчальна дисципліна базується на вивченні студентами анатомії людини, фізіології, патофізіології, пропедевтики внутрішньої медицини; забезпечує послідовність та взаємозв'язок з профілактикою захворювань, хірургією, ортопедією, неврологією, та іншими предметами навчального плану, що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та формування умінь застосування знань з мануальної терапії в процесі подальшого навчання й у професійній діяльності; навчає ефективно та своєчасно використовувати мануальну терапію в комплексному відновному лікуванні хворих.

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них			Рік навчання семестр	Вид контролю	
	Всього	Аудиторних				СРС
		Лекцій (год.)	Практичних занять (год.)			
Назва дисципліни: Мануальна терапія	2 кредит / 60 год.	-	26	34	ІVкурс (7-8 семестр) залік	

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Мануальна терапія» є науково обґрунтований комплекс механічного, або біомеханічного впливу на вражені тканини й сегменти опорно-рухового апарату, спрямований на лікування кістково-м'язевої системи, внутрішніх органів за допомогою дії рук.

Міждисциплінарні зв'язки: Мануальна терапія як навчальна дисципліна базується на вивченні студентами анатомії та фізіології людини, медичної біології, біологічної хімії, внутрішньої медицини, терапії, ряду профільних дисциплін, й інтегрується з цими дисциплінами; закладає основи нормування фізичної активності в комплексному лікуванні захворювань, профілактиці їх загострень і ускладнень, відновленні належної якості життя хворої людини поліпшення рівня життя та профілактики порушення функцій в процесі життєдіяльності.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни:

1.1. Метою навчальної дисципліни є формування у студентів цілісного уявлення про загальні основи та положення, форми і методи мануальної терапії, та практичного застосування мануальної терапії в комплексному лікуванні і реабілітації хворих.

Кінцева мета навчальної дисципліни «Мануальна терапія» вищих медичних навчальних закладів впливає із мети освітньої та професійної підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначається змістом теоретичних знань, методичної підготовки, практичних умінь і навичок, якими повинен оволодіти лікар-спеціаліст.

Студент оволодіває обов'язковими практичними навичками:

1. Виконання найпростіших мануальних способів, що застосовуються для усунення блокування міжхребцевих, дуговідросткових, реберноребцевих і периферичних суглобів.
2. Постізометричну релаксацію м'язів (ППРМ) і методика виконання найпростіших її вправ.
3. Способами іммобілізації хребта і суглобів, що застосовуються після мануальної корекції блокованих суглобів різного рівня.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни:

1. Ознайомитися з загальними основами та положеннями мануальної терапії. Засвоїти анатомічні, біомеханічні і фізіологічні основи мануальної терапії.
2. Оволодіти діагностичними методами мануальної терапії.
3. Оволодіти техніками мануальної терапії.
4. Вміти застосовувати мануальну терапію в комплексному лікуванні і реабілітації хворих.

1.3 Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей:**

- інтегральні:

Здатність застосовувати набуті загальні і фахові компетентності для вирішення складних задач професійної діяльності лікаря-педіатра та практичних проблем у галузі охорони здоров'я на відповідній посаді, сфера застосування яких передбачена визначеними переліками синдромів та симптомів захворювань, невідкладних станів, фізіологічних станів та захворювань, що потребують особливої тактики ведення пацієнтів; лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій; питань судової та військової експертизи та/або здійснення інновацій.

Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини (педіатрії). Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

- Загальні компетентності спеціальності (ЗК):

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 5. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК 7. Здатність працювати в команді.
- ЗК 8. Здатність до міжособистісної взаємодії.
- ЗК 10. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.
- ЗК 11. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 12. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.
- ЗК 13. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.
- ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

- фахові компетентності спеціальності (ФК):

- ФК 1. Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

- ФК 2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.
- ФК 3. Здатність до встановлення попереднього та клінічного діагнозу захворювання.
- ФК 4. Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань.
- ФК 5. Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань у пацієнтів різного віку: немовлят, дітей, підлітків та дорослих.
- ФК 6. Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань у дорослих, а також пацієнтів дитячого та підліткового віку.
- ФК 7. Здатність до діагностування невідкладних станів у дорослих, дітей та підлітків.
- ФК 8. Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги дитині.
- ФК 9. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.
- ФК 10. Здатність до виконання медичних маніпуляцій.
- ФК 11. Здатність розв'язувати медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.
- ФК 15. Здатність до проведення медико-соціальної експертизи та експертизи працездатності.
- ФК 16. Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм.
- ФК 21. Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
- ФК 24. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.
- ФК 25. Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів

Деталізація компетентностей відповідно до дескрипторів НРК у формі «Матриці компетентностей».

Матриця компетентностей

№	Компетентність (Класифікація компетентностей за НРК)	Знання	Уміння/	Комунікація	Автономія та відповідальність
Інтегральна компетентність					
<p>Здатність застосовувати набуті загальні і фахові компетентності для вирішення складних задач професійної діяльності лікаря-педіатра та практичних проблем у галузі охорони здоров'я на відповідній посаді, сфера застосування яких передбачена визначеними переліками синдромів та симптомів захворювань, невідкладних станів, фізіологічних станів та захворювань, що потребують особливої тактики ведення пацієнтів; лабораторних та інструментальних досліджень, медичних маніпуляцій; питань судової та військової експертизи та/або здійснення інновацій.</p> <p>Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини (педіатрії). Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.</p>					
Загальні компетентності					
ЗК1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців,	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових

		основою для оригінального мислення та проведення досліджень	діяльності з метою розвитку нових знань та процедур	зокрема до осіб, які навчаються	стратегічних підходів
ЗК 2.	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
ЗК 3.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ЗК 4.	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ЗК 5.	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або		Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд

			обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності		та колективів
ЗК 6.	Здатність приймати обґрунтоване рішення.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ЗК 7.	Здатність працювати в команді.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ЗК 8.	Навички міжособистісної взаємодії	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів

			відповідальності		
ЗК 10	Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
ЗК 11	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ЗК 12	Визначеність і наполягливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності		Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
ЗК 13	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців,	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових

			інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур	зокрема до осіб, які навчаються	стратегічних підходів
ЗК 14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
ЗК 15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного від-	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії

	починку та ведення здорового способу життя.				
- фахові компетентності спеціальності (ФК)					
ФК1.	Здатність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ФК 2.	Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності		Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 3.	Здатність до встановлення попереднього клінічного діагнозу захворювання	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності		Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів

ФК 4.	Здатність до визначення необхідного режиму праці та відпочинку при лікуванні та профілактиці захворювань.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 5.	Здатність до визначення характеру харчування при лікуванні та профілактиці захворювань у пацієнтів різного віку: немовлят, дітей, підлітків та дорослих.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 6.	Здатність до визначення принципів та характеру лікування та профілактики захворювань у дорослих, а також пацієнтів дитячого та підліткового віку.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 7.	Здатність до діагностування невідкладних станів у дорослих, дітей та підлітків.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів

			етичної відповідальності		
ФК 8.	Здатність до визначення тактики та надання екстреної медичної допомоги дитині	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ФК 9.	Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 10	Здатність до виконання медичних маніпуляцій	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 11.	Здатність розв'язувати	Критичне осмислення	Здатність розв'язувати	Зрозуміле і недвозначне	Відповідальність за внесок до

	медичні проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності.	проблем у галузі та на межі галузей знань	проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ФК 15.	Здатність до проведення медико-соціальної експертизи та експертизи працездатності.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів
ФК 16.	Здатність до ведення медичної документації, в тому числі електронних форм.	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 21.	Зрозуміло і неоднозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів

	дотичних питань до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.		інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності		
ФК 24.	Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів
ФК 25.	Дотримання професійної та академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів	Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах	Використання іноземних мов у професійній діяльності	Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Розподіл результатів навчання за видами навчальної діяльності

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання	Найменування навчальних дисциплін, практик
ЗК 1 – 8, 10-15 ФК 1 –11, 15, 16, 21, 24 , 25.	ПРН 1 –10, 14, 17, 18 21, 22, 24 , 25, 26, 27, 28	Мануальна терапія

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

ПРН 1. Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Нести відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.

ПРН 2. Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я.

ПРН 3. Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері

- медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем.
- ПРН 4. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми (за списком 1); за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого, дані огляду хворого, знання про людину, її органи та системи, встановлювати попередній клінічний діагноз захворювання (за списком 2).
- ПРН 5. Збирати скарги, анамнез життя та захворювання, оцінювати психомоторний та фізичний розвиток пацієнта, стан органів та систем організму, на підставі результатів лабораторних та інструментальних досліджень оцінювати інформацію щодо діагнозу (за списком 4), враховуючи вік пацієнта.
- ПРН 6. Встановлювати остаточний клінічний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря-керівника в умовах закладу охорони здоров'я (за списком 2).
- ПРН 7. Призначати та аналізувати додаткові (обов'язкові та за вибором) методи обстеження (лабораторні, функціональні та/або інструментальні) (за списком 4), пацієнтів із захворюваннями органів і систем організму для проведення диференційної діагностики захворювань (за списком 2).
- ПРН 9. Визначати характер та принципи лікування хворих (консервативне, оперативне) із захворюваннями (за списком 2), враховуючи вік пацієнта, в умовах закладу охорони здоров'я, за його межами та на етапах медичної евакуації, в т.ч. у польових умовах, на підставі попереднього клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами, у разі необхідності розширення стандартної схеми вміти обґрунтувати персоніфіковані рекомендації під контролем лікаря-керівника в умовах лікувальної установи.
- ПРН 10. Визначати необхідний режим праці, відпочинку та харчування на підставі заключного клінічного діагнозу, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.
- ПРН 14. Визначати тактику та надавати екстрену медичну допомогу при невідкладних станах (за списком 3) в умовах обмеженого часу згідно з існуючими клінічними протоколами та стандартами лікування.
- ПРН 17. Виконувати медичні маніпуляції (за списком 5) в умовах лікувального закладу, вдома або на виробництві на підставі попереднього клінічного діагнозу та/або показників стану пацієнта шляхом прийняття обґрунтованого рішення, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм.
- ПРН 18. Визначати стан функціонування та обмежень життєдіяльності особи та тривалість непрацездатності з оформленням відповідних документів, в умовах закладу охорони здоров'я на підставі даних про захворювання та його перебіг, особливості професійної діяльності людини, тощо. Вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення на підставі нормативних документів.
- ПРН 21. Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.
- ПРН 22. Застосовувати сучасні цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення, статистичні методи аналізу даних для розв'язання складних задач охорони здоров'я.
- ПРН 24. Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.
- ПРН 25. Зрозуміло і однозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з проблем охорони здоров'я та дотичних питань до фахівців і нефахівців. 24. Організувати необхідний рівень індивідуальної
- ПРН 26. Управляти робочими процесами у сфері охорони здоров'я, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, організувати роботу та професійний розвиток персоналу з урахуванням набутих навиків ефективної роботи в команді, позицій лідерства, належної якості, доступності і справедливості, забезпечення надання інтегрованої медичної допомоги.
- ПРН 27. Вільно спілкуватися державною та англійською мовою, як усно так і письмово для обговорення професійної діяльності, досліджень та проектів.

ПРН 28. Приймати ефективні рішення з проблем охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, враховувати соціальні, економічні та етичні наслідки.

Результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти.

У результаті вивчення дисципліни «Педіатрія» студент повинен:

I. Оволодіти сучасними знаннями щодо:

– основних закономірностей фізичного та нервово-психічного розвитку дітей різних вікових груп;

– клінічного значення вікових анатомо-фізіологічних особливостей дитячого організму; – правил та послідовності проведення розпитування і огляду хворого;

– семіотики синдромів ураження різних систем та найбільш поширених захворювань дитячого організму – принципів раціонального вигодовування та харчування здорових дітей раннього віку;

– правил харчування дітей старших одного року.

II. Вміти застосовувати знання у практичних ситуаціях:

1. Демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації у клініці дитячих хвороб.

2. Робити висновок про стан фізіологічних функцій організму дитини, його систем та органів:

– визначати основні показники діяльності серцево-судинної та дихальної систем (пульсу, артеріального тиску, дихання).

3. Демонструвати володіння навичками клінічного та параклінічного обстеження дітей різного віку:

– демонструвати проведення антропометричних вимірювань дітей та робити висновок про фізичний;

– демонструвати оцінювання психомоторного розвитку дітей різного віку;

– аналізувати вікові особливості функцій організму;

– демонструвати проведення клінічного обстеження різних органів та систем у здорових і хворих дітей;

– аналізувати результати інструментальних, лабораторних методів дослідження різних органів та систем у здорових і хворих дітей; – інтерпретувати стан систем організму дитини.

4. Демонструвати вміння скласти добовий раціон харчування для здорових дітей різного віку:

– розраховувати та складати добовий раціон харчування для дітей раннього віку;

– коректувати раціон харчування дітей старших одного року.

2. Інформаційний обсяг навчальної вибіркової дисципліни

На вивчення навчальної вибіркової дисципліни відводиться 60 години (26 годин практичних занять 34 годин самостійної роботи студентів) 2 кредитів ЄКТС.

3. Структура навчальної вибіркової дисципліни «Мануальна терапія»

№ п/п	Тема	Лекції	Практичні заняття	СРС	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Мануальна терапія					
1.	Загальні основи та положення мануальної терапії.	-	2	-	
2.	Історія розвитку мануальної терапії. Роль мануальної терапії в сучасних принципах лікування.	-	-	6	
3.	Організація роботи лікаря мануальної терапії.	-	-	6	
4.	Покази та протипоказання для проведення мануальної терапії. Диференціальна діагностика в практиці мануального терапевта. Поєднання мануальної терапії з іншими методами лікування.	-	-	6	

5.	Анатомічні, біомеханічні і фізіологічні основи мануальної терапії.	-	2	-	
6.	Діагностичні методи функціональної, рентгенологічної, МРТ, КТ які застосовуються в мануальній терапії.	-	2	-	
7.	Різновиди мануальної терапії.	-	2	-	
8.	Мануальна терапія в системі фізичної і медичної реабілітації. Психологічна допомога під час військових дій та реабілітація осіб, які стали інвалідами під час проходження військової служби та осіб що постраждали у період військового часу.	-	2	-	
9.	Застосування мануальної терапії в неврології.	-	2	-	
10.	Застосування мануальної терапії в травматології та ортопедії.	-	2	-	
11.	Застосування мануальної терапії в вертебології	-	-	6	
12.	Застосування мануальної терапії в терапії.	-	2	-	
13.	Особливості проведення мануальної терапії у людей похилого віку.	-	-	6	
14.	Застосування мануальної терапії в педіатрії.	-	2	-	
15.	Застосування мануальної терапії суміжних клінічних спеціальностях.	-	2	-	
16.	Особливості травматизму у спортсменів і сучасні методики МТ		2		
17.	Застосування методик мануальної терапії в комплексних програмах фізичної терапії та ерготерапії		2		
18.	Поняття про кінезіотейпування		2		
19.	Східний рефлекторний масаж.			4	
	Всього годин – 60 / 2 кредит ECTS		26	34	
Підсумковий контроль					Залік

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Згідно наказу 882-з (додатак 1-4) від 15.03.22 р. навчальним планом лекції не передбачено

5. Теми практичних занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
Мануальна терапія		
1.	Загальні основи та положення мануальної терапії.	2
2.	Анатомічні, біомеханічні і фізіологічні основи мануальної терапії.	2
3.	Діагностичні методи функціональної, рентгенологічної, МРТ, КТ які застосовуються в мануальній терапії.	2
4.	Різновиди мануальної терапії.	2
5.	Мануальна терапія в системі фізичної і медичної реабілітації. Психологічна допомога під час військових дій та реабілітація осіб, які стали інвалідами під час проходження військової служби та осіб що постраждали у період військового часу.	2

6.	Застосування мануальної терапії в неврології.	2
7.	Застосування мануальної терапії в травматології та ортопедії.	2
8.	Застосування мануальної терапії в терапії.	2
9.	Застосування мануальної терапії в педіатрії.	2
10.	Застосування мануальної терапії суміжних клінічних спеціальностях.	2
11.	Особливості травматизму у спортсменів і сучасні методики МТ	2
12.	Застосування методик мануальної терапії в комплексних програмах фізичної терапії та ерготерапії	2
13.	Поняття про кінезіотейпування	2
ВСЬОГО ГОДИН:		26

6. Тематичний план самостійної роботи студентів

№ з/п	Тема СРС	Кількість годин	Види контролю
1.	Історія розвитку мануальної терапії. Роль мануальної терапії в сучасних принципах лікування.	6	Поточний та підсумковий контроль
2.	Організація роботи лікаря мануальної терапії.	6	Поточний та підсумковий контроль
3.	Покази та протипоказання для проведення мануальної терапії. Диференціальна діагностика в практиці мануального терапевта. Поєднання мануальної терапії з іншими методами лікування.	6	Доповідь студента на практичному занятті та/або практичній конференції
4.	Застосування мануальної терапії в вертебродології.	6	Поточний та підсумковий контроль
5.	Особливості проведення мануальної терапії у людей похилого віку.	6	Поточний та підсумковий контроль
6.	Східний рефлекторний масаж.	4	Поточний контроль на практичних заняттях
ВСЬОГО ГОДИН:		34	

7. Індивідуальні завдання – Не заплановане робочим навчальним планом на навчальний рік

8. Методи навчання

Методи використання слова. Основними видами словесної передачі знань у процесі мануальної терапії є: пояснення, розповідь і бесіда (бесіди вступні; бесіди, спрямовані на повідомлення нових знань, і бесіди для перевірки засвоєних знань і ступеня усвідомленості учнями своїх дій).

Методи забезпечення наочності. До цієї групи методів навчання відносяться показ рухів у натурі або у виді зображень, сприйманих шляхом безпосереднього спостереження. Показ може передувати поясненню, супроводжуватися поясненням або виконуватися після

пояснення. Показ досягає мети в тому випадку, якщо рух, який демонструється, гарно видно всім учням, якщо воно виконано технічно правильно, якщо попередньо організовано і правильно спрямована увага учнів.

Методи практичних вправ. У теорії і практиці мануальної терапії метод застосування засобів, суть якого полягає в навмисному, найчастіше багаторазовому повторенні визначених рухових дій з метою методи мануальної терапії, та практичного застосування мануальної терапії в комплексному лікуванні і реабілітації хворих.

9. Методи контролю

Засвоєння програми мануальна терапія забезпечується цілісною системою контрольних заходів, що включає оперативний, поточний, підсумковий контроль.

Формами і методами поточного контролю є опитування студентів, виконання тестів й інші.

Самостійна робота студентів, яка передбачена робочою навчальною програмою поряд з практичними заняттями контролюється під час поточного контролю. Форма підсумкового контролю – залік.

Критерії оцінювання. Залік отримують студенти після завершення викладання навчальної дисципліни, які повністю виконали вимоги передбачені навчальною програмою. Успішність студентів III курсу оцінюється за традиційною 4-ри бальною шкалою. При цьому враховуються усі види робіт, передбачені навчальною програмою. Студент має отримати оцінку з кожної теми. Форми оцінювання поточної навчальної діяльності мають бути стандартизованими і включати контроль теоретичної та практичної підготовки. Виставлені за традиційною шкалою оцінки конвертуються у бали.

10. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу.

10.1. Оцінювання поточної навчальної діяльності. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною), при цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни. Студент має отримати оцінку з кожної теми для подальшої конвертації оцінок у бали за багатобальною (200-бальною) шкалою.

11. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік. Семестровий залік з дисциплін проводиться після закінчення її вивчення, до початку екзаменаційної сесії.

12. Схема нарахування та розподіл балів, які отримують студенти Для дисциплін формою підсумкового контролю яких є залік:

Максимальна кількість балів, яку може набрати студент за поточну навчальну діяльність при вивченні дисципліни становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати студент за поточну навчальну діяльність для зарахування дисципліни становить 120 балів.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих студентом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 200}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

**Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу
для дисциплін, що завершуються заліком.**

4-бальна Шкала	200-бальна шкал	4-бальна шкала	200-бальна шкал	4-бальна шкала	200-бальна шкал	4-бальна Шкала	200-бальна шкал
5	200	4.45	178	3.92	157	3.37	135
4.97	199	4.42	177	3.89	156	3.35	134
4.95	198	4.4	176	3.87	155	3.32	133
4.92	197	4.37	175	3.84	154	3.3	132
4.9	196	4.35	174	3.82	153	3.27	131
4.87	195	4.32	173	3.79	152	3.25	130
4.85	194	4.3	172	3.77	151	3.22	129
4.82	193	4.27	171	3.74	150	3.2	128
4.8	192	4.24	170	3.72	149	3.17	127
4.77	191	4.22	169	3.7	148	3.15	126
4.75	190	4.19	168	3.67	147	3.12	125
4.72	189	4.17	167	3.65	146	3.1	124
4.7	188	4.14	166	3.62	145	3.07	123
4.67	187	4.12	165	3.57	143	3.02	121
4.65	186	4.09	164	3.55	142	3	120
4.62	185	4.07	163	3.52	141	Менше 3	Недос-татнь
4.6	184	4.04	162	3.5	140		
4.57	183	4.02	161	3.47	139		
4.52	181	3.99	160	3.45	138		
4.5	180	3.97	159	3.42	137		
4.47	179	3.94	158	3.4	136		

Ранжування з присвоєнням оцінок „А”, „В”, „С”, „D”, „Е” проводиться для студентів даного курсу, які навчаються за однією спеціальністю і успішно завершили вивчення дисципліни. Студенти, які одержали оцінки FX, F («2») не вносяться до списку студентів, що ранжуються. Студенти з оцінкою FX після перескладання автоматично отримують бал „Е”.

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10 % студентів
B	Наступні 25 % студентів
C	Наступні 30 % студентів
D	Наступні 25 % студентів
E	Останні 10 % студентів

13. Методичне забезпечення: плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, тести поточного студентів, підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації, методичні вказівки і т.ін.

14. ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії: підручник / [Л.О.Вакуленко, В.В.Клапчук, Д.В. Вакуленко, та ін.]; за заг. ред. Л.О Вакуленко, ВВ Клапчука. – Тернопіль: ТДМУ, 2019.- 372 с.
2. Фізична реабілітація, спортивна медицина : Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич А.В. Магльований [та ін.] ; за ред. проф. В. В. Абрамова та доц. О. Л. Смирнової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. – 456 с.
3. Спортивна медицина: Підручник для студентів та лікарів / За загальною редакцією проф. В.М. Сокрута – Донецьк: «Каштан», 2013. – 472 с.
4. Магльований А, Магльована Г, Мухін Г. Основи фізичної реабілітації. Львів: Ліга-Прес; 2006.150 с. 6. Михалюк ЄЛ, Черепок ОО, Ткаліч ІВ. Фізична реабілітація при захворюваннях хребта: навч. посіб. Запоріжжя: ЗДМУ; 2016. 90 с.
5. American Council of Academic Physical Therapy Clinical Education Summit Report and Recommendations. <https://www.acapt.org/docs/default-source/pdfs/clinical-education-summit-2014-final-report-1.pdf>. Accessed August 10, 2020.
6. Best Practices for Physical Therapist Clinical Education (BPPTCE) 2017 Report to the House of Delegates: Stakeholder Feedback and Recommendations. <https://www.apta.org/uploadedFiles/APTAorg/Educators/CETFEExecutiveSummary.pdf>. Accessed August 10, 2020
7. Timmerberg JF, Dole R, Silberman N, et al. Physical therapist student readiness for entrance into the first full-time clinical experience: A Delphi study. Phys Ther. 2019;99:131-146.

Додаткова

1. Філак Я.Ф., Філак Ф.Г. Масаж і нетрадиційний масаж: підручник /Я.Ф.Філак, Ф.Г. Філак – Ужгород: ФОП Сабов А.М., - 215, - 336 с.
2. International Parkinson and Movement Disorder Society (MDS). Атаксія [Інтернет] [цитовано 2019 Бер.17] Доступно на: <https://www.movementdisorders.org/MDS-Files1/Education/Patient-Education/Ataxia/pt-Handouts-Ataxia-Russian-v1.pdf> 11. Jonathan. Marsden. Cerebellar ataxia. Balance, Gait, and Falls; 2018: 261-281.
3. MAHLOVANYI ANATOLIY, GRYGUS IGOR, KUNYNETS OLHA [et al.]. Formation of the mental component of the personality structure using physical activity / ANATOLIY MAHLOVANYI , IGOR GRYGUS, OLHA KUNYNETS [et al.] // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol 21 (Suppl. issue 5), Art 406 pp 3053 – 3059, Oct 2021 online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN - L = 2247 - 8051 c JPES Published online: October 30, 2021 (Accepted for publication October 15, 2021) DOI:10.7752/jpes.2021.s5406
4. Foundations of the physical rehabilitation in medicine / Anatoliy Mahlovanyy, Olha Kuninets, Igor Grygus // Фізична терапія, здоров'я, фізична культура та педагогіка : монографія . Fizjoterapia, zdrowie, kultura fizyczna i pedagogika : monografia. – Рівне : НУВГП, 2021. – С. 147 – 175
5. GUZII OKSANA, ROMANCHUK ALEXANDER, MAHLOVANYI ANATOLIY, TRACH VOLODYMYR. Post-loading dynamics of beat-to-beat blood pressure variability in highly trained athletes during sympathetic and parasympathetic overstrain formation / OKSANA GUZII, ALEXANDER ROMANCHUK, ANATOLIY
6. MAHLOVANYI, VOLODYMYR TRACH // Journal of Physical Education and Sport DOI:10.7752/jpes.2021.05350 Published online: September 30, 2021 (Accepted for publication September 15, 2021) (JPES), Vol. 21 (5), Art 350, pp. 2622 - 2632, September 2021 online ISSN: 2247 - 806X; p-ISSN: 2247 – 8051; ISSN - L = 2247 - 8051 © JPES

Інформаційні ресурси

zakon.rada.gov.ua/go/1556-18

<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248719473>

<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248719427>

dsmsu.gov.ua/index/ua/material/16894

sportbuk.com/.../proekt-novoho-zakonu-ukraji...

<http://uareferat.com>

<http://www.lnu.edu.ua/faculty/sport/img>
mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/19_4.pdf
elibrary.kubg.edu.ua/.../Lyashenko_Tumanova